

Henryk Jaroszewicz

Uniwersytet Wrocławski

ORCID: 0000-0003-2840-355X

Śląska ortografia *ślabikörzowa* – status, forma, funkcjonowanie

Początek XXI wieku można traktować jako rozpoczęcie nowej epoki w rozwoju śląskiego piśmiennictwa. Od tego bowiem czasu radykalnie zaczęła się zwiększać liczba wydawanych śląskojęzycznych publikacji, które – co istotne – z reguły wykraczały poza ramy gatunkowe i tematyczne tradycyjnie wyznaczane literaturom dialektalnym. W latach 2009–2020 ukazało się na rynku wydawniczym około stu pozycji książkowych napisanych po śląsku¹. Wśród nich odnaleźć można zarówno tomiki wierszy (Krystian Gałuszka, Karol Gwóźdź, Henryk Kałuża, Mirosław Syniawa), jak i dramaty (Alfred Bartylla-Blanke, Roman Gatys), eseje (Marcin Kik, Zbigniew Kadłubek), powieści (Marcin Melon, Marcin Szewczyk, Alojzy Lysko), zbiory opowiadań (Tomasz Kamusella, Rafał Szyma), tłumaczenia poezji i prozy polskiej oraz światowej (Jerzy Ciurlok, Grzegorz Kulik, Melon, Kadłubek, Syniawa, Marek Szoltysek, Szyma), translacje i trawestacje pojedynczych ksiąg biblijnych (Szoltysek,

1 W niniejszej pracy współczesną śląszczyznę traktuje się w kategoriach samodzielnego języka literackiego, który wyodrębnił się w ostatnich dwóch dekadach z dialektu śląskiego języka polskiego. Wychodzi się z założenia, że warunkami wystarczającymi dla uznania istnienia odrębnego języka śląskiego są: a) obecność szerokiej rzeszy użytkowników traktującej swój regionalny etnolekt jako samodzielny kod językowy, b) funkcjonowanie literackiej śląszczyzny w przestrzeni publicznej, c) istnienie piśmiennictwa śląskiego, zróżnicowanego formalnie, tematycznie i stylistycznie, d) prowadzenie zaawansowanych prac kodyfikacyjnych [szerzej zob. Jaroszewicz 2019a].

Bronisław Wątroba), a nawet przekład pełnego tekstu Nowego Testamentu (Gabriel Tobor)².

Dynamiczny rozwój śląskiego piśmiennictwa miał wiele przyczyn. Warunkiem wstępnym dla zaistnienia tego procesu było jednak swego rodzaju „przebudzenie” społeczności śląskiej, która na przełomie wieków, już po upadku systemu komunistycznego, podjęła się trudu zweryfikowania oraz przededefiniowania własnej tożsamości grupowej i form uczestnictwa w życiu gospodarczym, społecznym i kulturalnym regionu oraz kraju. Naturalnym efektem tych przemian stał się rozwój nowej lokalnej kultury (w tym kultury literackiej), niewpisującej się już w – do niedawna obligatoryjny – kabaretowy i folklorystyczny paradygmat estetyczny [zob. Jaroszewicz 2019b: 42–43]. Rozwój śląskiej literatury, przynajmniej w pierwszej dekadzie XXI wieku, wiązać należy też z faktem aktywizacji kilku śląskich organizacji, które za cel działania (czasem jedyny) stawiały sobie troskę o język śląski. Niebagatelną rolę w rozwoju nowego śląskiego piśmiennictwa odegrało również uaktywnienie się dość szerokiej grupy młodej, śląskojęzycznej inteligencji, w szeregach której znalazły się liczne postaci posiadające niewątpliwe talenty literackie. Warto zauważyć, że wielu śląskich wydawców, pisarzy czy tłumaczy posiadało wykształcenie filologiczne (Melon, Szyma, Kadłubek, Piotr Długosz, Barbara Grządziel-Szylar), co bez wątpienia pomagało w świadomym budowaniu standardu językowego i nowej kultury literackiej. Rozwój śląskiego piśmiennictwa był też po części efektem zainteresowania regionem – „modą” na śląskość, która pojawiła się w tym czasie w Polsce i zauważalna jest do chwili obecnej³. Nowe tytuły śląskojęzycznych powieści i przekładów oraz ich rosnące nakłady uznać więc można za zwyczajną reakcję na zapotrzebowanie rynku wydawniczego. Ostatecznie trzeba wskazać, że obok wymienionych wyżej – w dużej mierze ekstralingwalnych – przesłanek stymulujących rozwój śląskiej literatury, kluczowym wydarzeniem była podjęta u schyłku pierwszej dekady XXI wieku i udana próba ustabilizowania pisowni. Dokonano jej za pośrednictwem tzw. *śląbikōrżowego szrajbōnka*, czyli nowej, uniwersalnej śląskiej ortografii, której zasady ogłoszono publicznie w 2009 roku.

Śląbikōrżowy szrajbōnek (‘pisownia elementarzowa’) to system zapisu, który został wypracowany na końcu pierwszej dekady XXI wieku przez grupę śląskich działaczy i aktywistów, skupionych głównie w stowarzyszeniach Danga, Pro Loquela Silesiana oraz Przymierze Śląskie. Przedstawiciele tych organizacji

2 Szerzej o nowej literaturze śląskiej zob. Czesak 2015: 105–164; Jaroszewicz 2019a; Pospiszil 2019.

3 Zainteresowania tego pośrednio może też dowodzić przyznanie Zbigniewowi Rokicie w 2021 roku Literackiej Nagrody Nike za górnośląski, autobiograficzny reportaż *Kajś*.

utworzyli zespół standaryzacyjny, na którego czele stała katowicka lingwistka Jolanta Tambor. Wspomniany zespół odbył w sierpniu 2009 roku posiedzenie w Cieszynie, w trakcie którego przyjęto czterostronicowy dokument – *Wstępne zasady pisowni śląskiej* – zawierający zwięzły opis nowych zasad śląskiej ortografii [por. Tambor 2009]. Reguły zapisu *śląbikörzowego* dość szybko, bo już w kolejnym roku, zostały poddane szerszemu opracowaniu w dwóch ważnych pozycjach – podręczniku dedykowanym dla dzieci i młodzieży *Görnoślönski śląbikörz* [Adamus i in. 2010] oraz w zbiorze lingwistycznych esejów Syniawy *Śląbikörz niy dlö bajtli* [Syniawa 2010]. Ważną rolę w krystalizacji nowej pisowni odegrało też drugie, poszerzone wydanie *Słownika görnoślönskij gödki* Bogdana Kallusa z 2015 roku, które utrzymane było w normatywnych karbach *śląbikörza*.

W swoich ogólnych zarysach *śląbikörz* zbliżony był do grafii polskiej, oddając rzecz jasna w zapisie najważniejsze cechy fonetyczne i morfologiczne śląskiej przestrzeni językowej. Nowa śląska ortografia bazowała na systemie grafemów stosowanych w języku polskim, wykorzystując nawet tak charakterystyczne dla polszczyzny znaki i wieloznaki, jak: *ś, ź, ł, ch, rz, sz, cz, ni, si, ci, dzi*. Zapis *śląbikörzowy* łączyło ze standardową polszczyzną również respektowanie pisowni historyczno-morfologicznej, co zauważalne było w unikaniu notowania redukcji oraz fonetycznych upodobnień wewnątrzwyrazowych. Główną nowością, która wyróżniała pisownię *śląbikörzową*, było wprowadzenie do systemu grafemów pięciu nowych znaków: *ô, õ, ö, ã*, przy czym obligatoryjne było korzystanie jedynie z dwóch pierwszych. Nie ulega wątpliwości, że proponowana grafia miała względnie konserwatywną formę i zachowywała wiele ortograficznych przyzwyczajęń Ślązaków, w większości nabywających pierwsze kompetencje piśmiennicze za pośrednictwem języka polskiego. Bez większego ryzyka można również postawić tezę, że nowa śląska ortografia stanowiła kolejny wariant rozwojowy tradycyjnego sposobu zapisu śląskiej literatury dialektalnej, spotykanego wcześniej w pracach Stanisława Ligonja [1957], popularnych wydaniach śląskich bajek ze zbiorów Lucjana Malinowskiego [Kapełuś 1973] czy datujących się jeszcze na koniec XX wieku powieściach Bogdana Dzierżawy [1995].

Wszystko to nie zmienia faktu, że pisownia *śląbikörzowa*, pojawiając się w śląskim piśmiennictwie, musiała rywalizować przynajmniej z kilkoma innymi, konkurencyjnymi sposobami zapisu. Co istotne, część z nich posiadała odległe tradycje w śląskim piśmiennictwie, sięgające okresu przedwojennego (ortografia steuerowska), inne zaś traktowane były jako standardowy, zwyczajowy sposób zapisu tekstów regionalnych, w tym śląskich (ortografia klasyczna) [szerzej o śląskich ortografiach z XX i XXI wieku zob. Jaroszewicz 2022]. Chociaż pisownia *śląbikörzowa* była najmłodszą śląską ortografią, udało

się jej w przeciągu kilku lat zdominować śląskojęzyczną przestrzeń komunikacyjną, szczególnie zaś rynek wydawniczo-medialny, przestrzeń reklamowo-marketingową oraz sferę zaawansowanych technologii (w tym internetu). Przyczyn ekspansji *śląbikörzowego szrajbõnka* i zdobycia przezeń statusu prestiżowego śląskiego alfabetu było kilka. Niebagatelną rolę odegrała z pewnością sama forma nowej pisowni, będącej – jak wcześniej zauważono – udanym kompromisem pomiędzy ortograficznymi przyzwyczajeniami śląskich użytkowników, edukowanych w większości poprzez język polski, a konieczną nowatorskością rozwiązań, wynikającą z gramatycznych odrębności śląszczyzny. Warto dodać, że *śląbikörz* posiadał też eksplicytnie wyłożone, ogólne zasady pisowni, co ułatwiało jego praktyczne stosowanie. Wydaje się jednak, że prócz względnie konserwatywnej formy nowej ortografii, obecności klarownych i wprost opisanych zasad użycia, o sukcesie *śląbikörzowego szrajbõnka* zadecydował kompleks zjawisk o charakterze ekstralingwalnym. Kluczowym może być fakt, że spośród wszystkich śląskich sposobów zapisu jedynie pisowni *śląbikörzowyj* udało się zdobyć silne zaplecze organizacyjne, intelektualno-naukowe oraz ekonomiczne.

Omawianą grafikę propagowały na początku XXI wieku dwa najważniejsze śląskie stowarzyszenia zajmujące się popularyzacją języka śląskiego oraz koordynacją i inicjowaniem działań kodyfikacyjnych. Mowa rzecz jasna o wspomnianej już Dandze z Ciska oraz o mikołowskim Pro Loquela Silesiana. Do najważniejszych osiągnięć organizacji zaliczyć można opublikowanie w 2010 roku *Gõrno-ślõnskigo śląbikõrza*, czyli pierwszej pracy zawierającej szerszy opis pisowni *śląbikörzowej*. Oba stowarzyszenia były na przełomie dwóch pierwszych dekad XXI wieku dość rozpoznawalne medialnie, także za sprawą swoich przewodniczących (Józef Kulisz, Rafał Adamus), którzy udzielali licznych wywiadów w lokalnej prasie [zob. np. Pustułka 2013; Semik 2012a, 2012b]. Po nieudanych próbach wpisania języka śląskiego do polskiej ustawy o języku regionalnym (podejmowanych m.in. w 2007, 2010, 2012 oraz 2014 roku) aktywność działań Pro Loquela Silesiana i Dangi wyraźnie spadła, lecz nie powstrzymało to rosnącej od końca poprzedniej dekady popularności *śląbikörzowego szrajbõnka*.

Bardzo ważną rolę w zdobyciu przez nową pisownię statusu podstawowej śląskiej ortografii odegrała działalność dwóch największych wydawnictw specjalizujących się w publikacjach śląskojęzycznych i tematyce śląskiej. Mowa o zabrzańskiej Narodowej Oficynie Śląskiej (dalej NOŚ) Andrzeja Rocznioka oraz o założonej w Kotorzu Małym Silesia Progress (dalej SP) Długosza. Oba wydawnictwa między 2008 a 2020 rokiem opublikowały łącznie 43 śląskojęzyczne pozycje, a więc w przybliżeniu połowę wszystkich śląskojęzycznych

dział, które ukazały się w tym okresie w Polsce⁴. Dla rozwoju śląskiego języka literackiego ważne było to, że oba te podmioty świadomie i konsekwentnie prowadziły swoją politykę wydawniczą, dostosowując drukowane dzieła do rygorów pisowni *ślabikörzowej*. Ortograficznej korekcie podlegały nie tylko nowe teksty, ale nawet przedruki starszych śląskich prac. Za przykład może służyć wznowiony po 80 latach zbiór wierszy i powiastek Feliksa Steuera zatytułowany *Steuer na dwa knify szrajbunka*, który ukazał się w NOŚ paralelnie w oryginalnej pisowni stosowanej przez autora w 1935 roku oraz w zapisie *ślabikörzowym*. Podobnie postąpiono z przedrukiem tomiku Ondry Łysohorskiego [2009] *Špiwajuco piasć*, jednak przedruk kolejnego jego tomiku – *Aj laszске rzyky płynu do morza* – ukazał się w NOŚ już wyłącznie w nowej ortografii [Łysohorski 2014]. O determinacji wydawców w projekcie upowszechniania pisowni *ślabikörzowej* świadczy fakt, że nowa grafia implementowana była nawet do współczesnych dzieł, które początkowo wydawano w innym alfabecie – dobrym przykładem jest *Zbornik polsko-ślůnski* Andrzeja Roczniaka, którego dwa pierwsze tomy ukazały się zgodnie z zasadami śląskiej pisowni klasycznej, podczas gdy tom trzeci już według reguł *ślabikörzowych* [Roczniok 2008–2010]⁵. Można zauważyć, że ortografię stosowaną przez NOŚ oraz SP dość szybko zaczęły stosować także inne, ogólnopolskie wydawnictwa, które w połowie drugiej dekady XXI wieku wkroczyły na rynek śląskojęzyczny. Wymienić tu można poznańskie Media Rodzina, które opublikowało śląskie przekłady *Winnie-the-Pooh* Alana Alexandra Milnego [2019] oraz *Le Petit Prince* Antoine’a de Saint-Exupéry’ego [2018], czy krakowskie Wydawnictwo Literackie, które wydało tłumaczenie powieści *Drach* Szczepana Twardocha [2018]. Inne śląskojęzyczne dzieła, zarówno oryginalne, jak i translacje, zapisane w rygorach *ślabikörza*, publikowały także krakowskie Wydawnictwo Akademii Sztuk Pięknych [Kafka 2017], gorzowskie Wydawnictwo Sowa [Przewoźnik 2018], warszawskie Wydawnictwo Borgis [Zentlik 2020] oraz Wydawnictwo Bis [Zarębska 2013] czy katowickie Wydawnictwo Naukowe Śląsk [Gałuszka 2015, 2020].

W drugiej dekadzie obecnego wieku potencjał śląskiej mowy zaczęto dostrzegać w świecie biznesu. Konsekwencją tego było wprowadzenie na szeroką skalę języka śląskiego do sfery marketingowej – wielkoformatowych reklam ulicznych, plakatów reklamowych, ulotek, telewizyjnych klipów reklamowych

4 Wymagający uaktualnienia i uzupełnień spis publikacji *ślabikörzowych* – zob. *List of silesian-language books...*, dostęp 2022.

5 Podobna sytuacja dotyczyła kolejnego ważnego polsko-śląskiego słownika, którego autorem był Kallus. Pierwsze wydanie *Słownika górnoślůnskiej godki* z 2007 roku ukazało się w oryginalnej ortografii autorstwa samego Kallusa, podczas gdy kolejne wydania z 2015 i 2020 roku już w pisowni *ślabikörzowej* (co sygnalizuje nowa wersja tytułu: *Słownik górnoślůnskiej gödki*).

i innych materiałów promocyjnych. Śląszczyznę wykorzystywały w swoich kampaniach reklamowych już nie tylko firmy o zasięgu regionalnym (Silesia City Center) czy ogólnokrajowym (Bank Pocztowy), ale nawet światowym – Coca Cola, Samsung, Tchibo, Crédit Agricole, Hochland [por. Hadasz 2017]. Co istotne, język śląski występujący w materiałach reklamowych wspomnianych firm zapisywany był zwykle zgodnie z regułami *śląbikörzowego szrajbõnka*. Warto przy okazji zauważyć, że istniejące od 2015 roku Ślõnske Biõro Jynzykowe PoNaszymu.pl – czyli pierwszy podmiot specjalizujący się w profesjonalnych tłumaczeniach na język śląski – wykorzystuje we wszystkich realizowanych przez siebie zleceniach wyłącznie alfabet *śląbikörzowy*. Pisząc o funkcjonowaniu tej pisowni w świecie biznesu, można dodać, że wspomiane biuro tłumaczeń w 2018 roku wprowadziło do swojej oferty profesjonalnie przygotowany, internetowy kurs języka śląskiego. Został on rozłożony na 22 lekcje, do których dołączono tekstowe materiały dydaktyczne oraz klipy filmowe liczące łącznie pięć godzin. Rzecz jasna zarówno w materiałach tekstowych, jak i filmowych wykorzystywany jest wyłącznie zapis *śląbikörzowy* [por. Jaroszewicz 2019a: 26–27]⁶.

Śląskojęzyczną przestrzenią, w której można dostrzec wyraźną dominację alfabetu *śląbikörzowego*, są także nowoczesne technologie, szczególnie związane z oprogramowaniem komputerowym, smartfonowym oraz szeroko rozumianą sferą internetową. Jednym z najbardziej spektakularnych i medialnie komentowanych wydarzeń, które podniosło prestiż pisowni *śląbikörzowej*, było zastosowanie w 2015 roku teŕże ortografii w śląskojęzycznej, oficjalnej wersji systemu operacyjnego Android obsługującego smartfony firmy Samsung. W kolejnych latach, kiedy na rynku pojawiały się następne śląskojęzyczne wersje oprogramowania, niemal zawsze śląszczyzna reprezentowana była przez *śląbikörzowy szrajbõnek*. Mowa m.in. o śląskojęzycznym wariacie portalu społecznościowego Facebook (2016), takiejŕż wersji pakietu biurowego Libre Office i systemu operacyjnego Ubuntu (2019) czy śląskim tłumaczeniu przeglądarki internetowej Firefox (2021). W ostatnim czasie ukazało się także kilka gier komputerowych ze śląską wersją językową – w nich również uŕzyto alfabetu *śląbikörzowego* (*SuperTuxKart*, *Euro Truck Simulator 2*).

W alfabecie *śląbikörzowym* realizowane są teŕż trzy najważniejsze dla całeŕ nowej kultury śląskiej przedsiõwzięcia internetowe. Pierwszym z nich jest

6 Nie można oczywiście dowodzić, że wykorzystanie języka śląskiego w sferze biznesowej każdorazowo łączy się z uŕyciem alfabetu *śląbikörzowego*. Świadczy o tym chociażby fakt, że w ofercie jednego z najpopularniejszych śląskich sklepów internetowych Gryfnie.com znajduje się wiele produktów wykorzystujących język śląski (m.in. odzieŕ, galanteria, artykuły papiernicze i biurowe, naczynia itp.), jednak zapisywany wyłącznie alfabetem klasycznym.

działający od 2019 roku portal informacyjno-kulturalny Wachtyrz⁷, redagowany przez Długosza, Kulika i Szymę. Zamieszczane tam treści śląskojęzyczne zapisywane są konsekwentnie ortografią *ślabikörzową*. Drugim przedsięwzięciem jest funkcjonujący od 2018 roku *Ślōnski Dykcjōnorz* Stanisława Neblika i Wojciecha Orlińskiego⁸ (dykcjonarz.eu). Jest to słownik języka śląskiego, który zawiera przeszło siedem tysięcy haseł opatrzonych kompletną informacją paradygmatyczną oraz przykładami użycia. Trzecią inicjatywą funkcjonującą w przestrzeni internetowej jest stworzony w tym samym roku przez Kulika portal Silling⁹, sukcesywnie rozbudowywany o nowe komponenty. Aktualnie strona oferuje ogólnodostępny korpus języka śląskiego (*Korpus Ślōnskiej Mōwy*) z dwoma milionami wyrazów tekstowych, dwukierunkowy automatyczny translator polsko-śląski, biblioteczkę śląskojęzycznych e-booków oraz liczący prawie 25 tysięcy haseł słownik języka śląskiego *SileSłownik*¹⁰.

Nietrudno zgodzić się z tezą, że upowszechnienie grafii *ślabikörzowij* i dobytec przez nią statusu głównej śląskiej pisowni dokonało się w dużej mierze dlatego, że ortografię tę wybrali niemal wszyscy najważniejsi śląskojęzyczni literaci i tłumacze – Gałuszka, Kadłubek, Lysko, Kulik, Melon, Syniawa, Szyma, Wątroba. Co istotne, niektórzy z nich (Gałuszka, Kadłubek, Lysko) zaczęli stosować *ślabikörz* po świadomym namyśle, zarzucając inne stosowane wcześniej sposoby zapisu języka śląskiego. Tego rodzaju „transfery” bez wątpienia stanowią najlepszy dowód rosnącego prestiżu *ślabikörzowego szrajbōnka*. Pisząc o literatach, którzy w istotny sposób przyczynili się do popularyzacji ujednoliconego wzorca śląskiej pisowni, nie można zapominać o wspomnianym tu już prozaiku Twardochu. Choć pilchowski twórca posługuje się w swoich dziełach językiem polskim, w śląskojęzycznych dialogach, które dość często inkrustują jego powieści (takie jak *Drach* czy *Pokora*), stosuje pisownię *ślabikörzową*¹¹.

7 www.wachtyrz.eu [dostęp: 18 października 2022].

8 www.dykcjonarz.eu [dostęp: 18 października 2022].

9 www.silling.org [dostęp: 18 października 2022].

10 Pisząc o dominacji alfabetu *ślabikörzowego* w świecie internetu warto zauważyć, że w funkcjonującej od 2008 roku śląskiej wersji Wikipedii – Ślōnskō Wikipedyjō (<https://szl.wikipedia.org> [dostęp: 18 października 2022]) – omawiana ortografia ustępuje miejsca konkurencyjnej pisowni steuerowskiej i klasycznej. Wynika to z faktu, że większość artykułów hasłowych encyklopedii powstało w okresie poprzedzającym stworzenie *ślabikörzowego szrajbōnka*.

11 Nie można obecnie stwierdzić, że w omawianej przestrzeni językowej pisowni *ślabikörzowej* używają wszyscy twórcy, tłumacze czy kodyfikatorzy. Wystarczy wspomnieć o Szotytsku, który był nie tylko wydawcą śląskich książek i pionierem śląskiej translatoryki, ale także autorem pierwszych prób gramatyczno-leksykalnej systematyzacji śląszczyzny [Szotytsk 2008, 2011]. Ważną postacią jest też z pewnością Tobor, autor pierwszego i jak do tej pory jedyne

Istotne dla budowania pozycji *śląbikörzowego szrajbōnka* było zastosowanie tej pisowni w najbardziej zaawansowanych, naukowych i popularnonaukowych, próbach kodyfikacji języka śląskiego. Można za nie bez wątpienia uznać wspomniany już *Görnoślōnski ślābikörz* z 2010 roku, *Słownik görnoślōnskiej gödki* Kallusa z 2015 roku, internetowe słowniki śląszczyzny Neblika i Kulika czy opublikowane w 2021 roku na portalu Wachtyrz obszerne, preskrypcyjne opracowania gramatyczno-ortograficzne Henryka Jaroszewicza [2021a, 2021b, 2021c]. Niebagatelne znaczenie dla zdobycia przez *ślābikörz* statusu prestiżowej śląskiej grafii miał fakt użycia tej pisowni w przestrzeni polityczno-administracyjnej. Warto przypomnieć, że po śląskojęzyczne banery i ulotki reklamowe wykorzystujące zapis *ślābikörzowy* sięgnęła podczas ostatnich wyborów parlamentarnych (w 2019 roku) Lewica Razem, a także europoseł Łukasz Kohut, senator Marek Plura czy posłanka Monika Rosa. Co ciekawe, katowicki oddział Głównego Urzędu Statystycznego opublikował w 2021 roku śląskojęzyczne reklamy zachęcające do wzięcia udziału w spisie powszechnym, stosując w nich alfabet *ślābikörzowy* [Jedlecki 2021].

Reasumując powyższe rozważania, można z całym przekonaniem stwierdzić, że pisownia *ślābikörzowa* to współcześnie podstawowa ortografia języka śląskiego, ciesząca się rosnącym prestiżem i w widoczny sposób upowszechniająca się w śląskiej przestrzeni komunikacyjnej. Decydują o tym zarówno czynniki intralingwalne – konserwatywna forma i zadowalający stopień opisu reguł *ślābikörza* – jak i ekstralingwalne – względnie silne zaplecze organizacyjne, ekonomiczne i intelektualne. Na szczególną uwagę zasługuje świadomie prowadzona przez śląskich wydawców polityka językowa promująca pisownię *ślābikörzową* jako wzorcową ortografię tegoż języka. Nie wydaje się prawdopodobne, aby w przewidywalnym czasie jakkolwiek inna śląska grafia mogła się stać poważną konkurencją dla pisowni *ślābikörzowej*.

Mówiąc o tym, że pisownia *ślābikörzowa* zdominowała dzisiejszą śląskojęzyczną przestrzeń komunikacyjną, nie można jednak ignorować obecności kilku istotnych czynników hamujących ekspansję i stabilizację *ślābikörza*. Podstawowym problemem jest fakt, że śląszczyzna stanowi oficjalnie polski dialekt, a tym samym nie może liczyć na żadne wsparcie ze strony państwowej administracji. Nieposiadanie statusu języka regionalnego sprawia, że w praktyce niemożliwe jest powołanie do życia oficjalnej instytucji, która na mocy

kompletnego śląskiego przekładu Nowego Testamentu [zob. *Nowy Testamyt...* 2017]. Obie te postaci stosują w swoich pracach śląską pisownię klasyczną, wzorowaną na ortografii stosowanej wcześniej przez Ligonina czy Dzierżawę.

posiadanych uprawnień mogłaby prowadzić i finansować prace nad dalszą kodyfikacją śląszczyzny oraz starać się o ustanowienie pisowni *ślabikörzowej* standardem *de iure*. Drugą trudnością jest brak szczegółowego normatywnego opracowania, które zawierałoby wyczerpujący opis zasad śląskiej pisowni. Istniejące pozycje posiadają bowiem dość ogólnikowy charakter, nie precyzując licznych detali ortograficznych, np. zapisu germanizmów typu *ajnfachowy // ańfachowy // einfachowy* czy *richtig // richtich // rychtyk*, pisowni form czasu przeszłego (*sōm my // sōmmy, była żech // byłażech*), rozkładu nosówek i notowania upodobnień pod względem miękkości (*agyńcie // agyncie, chyńć // chynć, zaczōńć // zaczōńc* itp.). Ostatnim istotnym problemem jest ustalenie wzajemnych relacji i obszaru stosowności obu odmian pisowni *ślabikörzowej* – tej, która wykorzystuje pełny repertuar nowych znaków (*ō, ô, ǫ, õ, ã*), oraz tej, która ogranicza go jedynie do *o, o*. Obecnie paralelne funkcjonowanie obu wariantów pisowni – tzw. *pełnego ślabikörza* oraz *uproszczonego ślabikörza* – sprawiać może wrażenie normatywnego chaosu i powodować pewną konfuzję w śląskiej przestrzeni komunikacyjnej

Bibliografia

- Adamus Rafał i in. (2010), *Górnoślōnski ślabikörz*, Chorzów.
- Czesak Artur (2015), *Współczesne teksty śląskie na tle procesów językotwórczych i standardyzacyjnych współczesnej słowiańszczyzny*, Kraków.
- Dzierżawa Bogdan (1995), *Utopek z Wielopola*, Żory.
- Gałuszka Krystian (2015), *Modre ajnfarty*, Katowice.
- Gałuszka Krystian (2020), *Fermata*, Katowice.
- Hadasz Adrian (2017), *Reklamy po śląsku: światowe koncerty, ale i szkoły i uczelnie zabiegają o Ślązaków*, <https://tinyurl.com/4s3fmx7v> [dostęp: 1 listopada 2021].
- Jaroszewicz Henryk (2019a), *Rozwój języka Górnoślązaków w XXI wieku. Szkic socjolingwistyczny*, „Zeszyty Łużyckie”, t. 53, s. 25–42.
- Jaroszewicz Henryk (2019b), *Krytyka prób emancypacji śląszczyzny. Płaszczyzna naukowa (lingwistyczna)*, „Slavia Occidentalis”, nr 1, s. 21–48. DOI: <https://doi.org/10.14746/so.2019.76.2>.
- Jaroszewicz Henryk (2021a), *System koniugacji języka śląskiego. Próba klasyfikacji*, <https://tinyurl.com/yrab6br7> [dostęp: 1 listopada 2021].
- Jaroszewicz Henryk (2021b), *System deklinacji rzeczowników języka śląskiego. Próba klasyfikacji*, <https://tinyurl.com/z8ewahsc> [dostęp: 1 listopada 2021].
- Jaroszewicz Henryk (2021c), *Formy czasownikowe języka śląskiego. Próba klasyfikacji*, <https://tinyurl.com/3j2936c4> [dostęp: 1 listopada 2021].

- Jaroszewicz Henryk (2022), *Ortografie współczesnego piśmiennictwa śląskojęzycznego*, „Slavia Occidentalis”, nr 1, s. 67–83. DOI: <https://doi.org/10.14746/so.2021/2022.78-79.6>.
- Jedlecki Przemysław (2021), „Odczuwosz przinależność do myrśności?” *Ulotki po śląsku promowały Narodowy Spis Powszechny. Zniknęły ze strony GUS*, <https://tinyurl.com/2p955cud> [dostęp: 1 listopada 2021].
- Kafka Franz (2017), *Aphorismen / Aforyzmy / Aforismy*, przeł. Jerzy Ciurlok, Kraków.
- Kallus Bogdan (2015), *Słownik górnoślōnskij gödki. Słownik polsko-górnośląski – słownik górnośląsko-polski*, Chorzów.
- Kapeluś Helena, red. (1973), *Bajki śląskie ze zbiorów Lucjana Malinowskiego*, oprac. Elżbieta Jaworska, Warszawa.
- Ligoń Stanisław (1957), *Bery i bojki śląskie*, Katowice.
- List of Silesian-language books in standard orthography* (dostęp 2022), <https://tinyurl.com/h5bvmcsk> [dostęp: 18 października 2022].
- Łysohorsky Ondra (2009), *Śpiywajuco piasć*, oprac. Andrzej Roczniok, Zabrze.
- Łysohorsky Ondra (2014), *Aj laszске rzyky płynu do morza*, oprac. Andrzej Roczniok, Zabrze.
- Malinowski Lucjan (1954), *Powieści ludu na Śląsku*, oprac. Mieczysław Karaś, Kraków.
- Milne Alan Alexander (2019), *Niedźwiodek Puch*, przeł. Grzegorz Kulik, Poznań.
- Nowy Testamynt po ślonsku* (2017), przeł. Gabriel Tobor, Radzionków.
- Pospiszil Karolina (2019), *Bibliografia przekładów na język śląski w latach 2002–2018*, „Przekłady Literatur Słowiańskich”, nr 2, s. 103–118. DOI: <https://doi.org/10.31261/PLS.2019.09.02.06>.
- Przewołnik Jan, Hurnik Zbigniew, Pinkas Karol (2018), *Śląskie ciekawostki szachowe*, przeł. Marcin Melon, Gorzów Wielkopolski.
- Pustułka Agata (2013), *Rafał Adamus z Rady Górnośląskiej o narodowości śląskiej i języku*, <https://tinyurl.com/55e3jnm6> [dostęp: 1 listopada 2021].
- Roczniok Andrzej (2008–2010), *Zbornik polsko-ślōnski podug normy ISO 639–3 szl / Słownik polsko-śląski I A-K według normy ISO 639–3 szl*, t. 1–3, Zabrze.
- de Saint-Exupéry Antoine (2018), *Mały Princ*, przeł. Grzegorz Kulik, Poznań.
- Semik Teresa (2012a), *Dr Kulisz: Miałem kiedyś sen. Śnił mi się idealny Śląsk*, <https://tinyurl.com/yukfnkfn> [dostęp: 1 listopada 2021].
- Semik Teresa (2012b), *Uczymy się mówić po śląsku, bo jest nasz*, <https://tinyurl.com/yzfsr44> [dostęp: 1 listopada 2021].
- Syniawa Mirosław (2010), *Ślabikōrz niy dlō bajtli abo lekycje ślōnskij gödki*, Chorzów.
- Szołtysek Marek (2008), *Rozmówki śląskie*, Rybnik.
- Szołtysek Marek (2011), *Ilustrowany słownik gwary śląskiej*, Rybnik.
- Tambor Jolanta (2009), *Propozycje kodyfikacji ortograficznej śląszczyzny*, „Socjolingwistyka”, t. 22, s. 83–92.

Twardoch Szczepan (2018), *Drach. Edycyjö ślōnskö*, przeł. Grzegorz Kulik, Kraków.
Wieczorek Grzegorz (2003–2010), *Tak sie rzōndzi po ślōnsku*, nr 2–14 [archiwum autora].
Zarębska Magdalena (2013), *Jak Maciek Szpyrka z dziadkiem po Nikiszowcu wędrowali*,
przeł. Bernard Kurzawa, Warszawa.
Zentlik Anna, Zentlik Krzysztof (2020), *Ana i Walter. Historia niemożliwa*, Warszawa.

Henryk Jaroszewicz

***Ślabikörzowa* Silesian Orthography – Its Status, Form and Functioning**

In the contemporary Silesian-language communicative space, the dominant role is played by the *ślabikörzowa* orthography, i.e. the way of writing developed at the end of the first decade of the twenty-first century. This spelling system is used in most recent Silesian-language publications, advertising language, electronic media, computer software and smartphones. The *ślabikörzowa* orthography owes its privileged position to its conservative form, the presence of clear and straightforward rules of usage and a relatively strong organisational, intellectual, scientific and economic background. However, the further development of *ślabikörzowy* literature is hampered by the lack of detailed normative materials (i.e. spelling dictionary, grammar).

KEYWORDS: Silesian language; Silesian dialect; Polish language; standardisation; orthography.

dr hab. Henryk Jaroszewicz – Uniwersytet Wrocławski; zainteresowania badawcze: historia języków zachodniosłowiańskich i południowosłowiańskich, polityka językowa, ekologia językowa, słowotwórstwo słowiańskie, frazeologia słowiańska.